

Διαλεκτοφωνία και πολιτιστική ταυτότητα. Η περίπτωση της Κύπρου¹.

Για τις διαλέκτους μπορεί κανείς να εκφραστεί με τα θερμότερα λόγια. Η χρήση τους τονώνει τη γλωσσική αυτοπεποίθηση και κρατά σε εγρήγορση της κοινωνίες που ενδιαφέρονται να μην υποκύψουν σε προσπάθειες πολιτιστικής υποταγής. Η κρητική εν προκειμένω θεωρείται από τους υποστηρικτές της ως η πλέον διακεκριμένη ελληνική διάλεκτος². Περηφάνια όμως υπάρχει σ' όλες τις διαλέκτους. Έχει λεχθεί ότι "η κυπριακή διάλεκτος ήτανε πιο κοντά στις πηγές του πολιτισμού μας από οποιοδήποτε άλλο ελληνικό ιδίωμα", "οι Κύπριοι ζούσαν - μέσα στη γλώσσα τους, ... την εθνική τους ζωή"³. Για τους Κρητικούς τα διαλεκτόφωνα έργα "προβάλλουν καθαρά την ηθογραφία του τόπου", αποτελούν "επιστροφή στις ρίζες". Κατ' αυτούς πρέπει να ληφθούν μέτρα για να μην υποχωρήσει κι άλλο η διάλεκτος από την εισβολή (sic) της κοινής ελληνικής. Διαπιστώνεται μάλιστα ότι τα τελευταία χρόνια αρκετοί γράφουν διηγήματα, ποιήματα και θεατρικά σε τοπική. Μάλιστα έχει λεχθεί ότι "οι Κρητικοί επεξεργάζονται τον ελληνικό λόγο" με τις ευφωνικές αλλοιώσεις της ομιλίας τους⁴. Τα ίδια, φαντάζομαι, μπορεί να υποστηρίξει κάθε διαλεκτόφωνος. Και δεν υπάρχει σ' αυτά καμία αμφισβήτηση της Κοινής Νέας Ελληνικής (Κοινής).

Η γλωσσική λοιπόν ιδιαιτερότητα είναι ταυτότητα. Η γλωσσική ταυτότητα⁵ είναι μόνο ένα μέρος της εθνικής, ως πούμε, ταυτότητας. Η ταυτότητα του Έλληνα είναι, κατά μία ευρέως διαδεδομένη, άποψη η ελληνική γλώσσα και η Ορθοδοξία⁶.

Κατά τον Τσόμσκι όμως "ούτε οι πολιτικοί ούτε οι επιστήμονες δικαιούνται να ορίζουν τα σύνορα των γλωσσών: οι μόνοι που αποφασίζουν είναι εκείνοι που τις μιλούν. Κι αυτό δεν λέει τίποτα για την ταυτότητά τους. Στην Κίνα, για παράδειγμα, οι κάτοικοι μιλούν πολλές γλώσσες αλλά έχουν την ίδια ταυτότητα⁷. Γιατί αυτό που προσδιορίζει την

---

¹ Το κείμενο αυτό είναι συντόμευση της εισήγησής μου στη διημερίδα που οργάνωσε η UNIMA Κρήτης στις 28 και 29 Φεβρουαρίου 1999 στο ΜΑΙ Χανίων με θέμα "η θεατρική διάλεκτος αρωγός στη διάδοση της γλωσσικής ταυτότητας".

² Καυκαλάς Ι., σσ. 139, 260, 301. Αλλού συμπεριλαμβάνει και την ποντιακή και την κυπριακή (σ. 271). Αρμοδιότερος ο Γ. Κοντοσόπουλος χαρακτηρίζει την κρητική ως την πιο διακεκριμένη στον *ελλαδικό* χώρο.

³ Κρανιδιώτης Ν., σ. 198.

⁴ Καυκαλάς Ι., σσ. 121, 202, 261, 299, 319.

⁵ Ο Γ. Μπαμπινιώτης προτιμά μάλλον το "φυσιογνωμία". Τη διακρίνει από συγχρονικής και διαχρονικής πλευράς. Φυσιογνωμία είναι κατ' αυτόν γενικά ο τρόπος οριοθέτησης του υλικού μέρους και των εννοιών, που διαφέρει κατά γλώσσα (Ελληνική γλώσσα, παρελθόν, παρόν, μέλλον. Γλωσσολογική βιβλιοθήκη 2, Gutenberg, Αθήνα 1994, σ. 14)

⁶ Μπαμπινιώτης Γ., σ. 211. Έτη φωτός βεβαίως απέχει η άποψη, που εκφράστηκε (15/10/98) από εκπρόσωπο των Ανωγείων για να δικαιολογηθεί η κατάληψη του εκλογικού κέντρου ώστε να μην διεξαχθούν οι εκλογές με το σχέδιο Καποδίστρια: αλλοιώνεται η πολιτιστική μας ταυτότητα!

⁷ Φαντάζομαι ότι για να ισχύει κάτι τέτοιο πρέπει να έχει οριστεί επακριβώς η έννοια της ταυτότητας σε ένα κράτος 1.200.000.000 ανθρώπων. Ο διακεκριμένος στη μελέτη της μετανάστευσης των Κινέζων ιστορικός Γουάνγκ Γκανβού παρατηρεί ότι οπουδήποτε στον κόσμο όσοι αναφέρονται στις κινέζικες κοινότητες χρησιμοποιούν τα ίδια χαρακτηριστικά. Κατ' αυτόν, τα εθνικά τους χαρακτηριστικά είναι που τους κάνουν να είναι τόσο συνδεδεμένοι: "Η αίσθηση του να είναι κανείς Κινέζος προέρχεται από μια ταύτιση με την ιστορία της Κίνας ως μιας ξεχωριστής περιοχής, στην οποία τα ιστορικά γεγονότα είναι καλά καταγεγραμμένα. Είναι αυτή η μακρά συνεχής εξέλιξη ορισμένων τρόπων να αντιμετωπίζει κανείς τον κόσμο, όσον α-

ταυτότητα είναι η ιστορική σταθερότητα, η σταθερότητα της εξουσίας, η σταθερότητα όσων έχουν συμβεί σε μια χώρα"⁸. Εάν δεχτούμε ότι η γλώσσα δεν αποτελεί βασικό συστατικό της ταυτότητας του ανθρώπου, μπορούμε να δεχτούμε πιο εύκολα και την άποψη ότι "δεν είναι η απώλεια της γλώσσας που οδηγεί σε απώλεια της ταυτότητας αλλά αντίθετα η άρνηση ή απώλεια της ταυτότητας είναι εκείνη που θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια της γλώσσας"⁹.

Θεωρώ, μολαταύτα, ότι η γλώσσα είναι, αν όχι το βασικότατο στοιχείο της ταυτότητας, τουλάχιστον το μέσον εκείνο, το οποίο την προωθεί αλλά και την υπερασπίζεται στον ύψιστο βαθμό. Αυτό το έχουν καταλάβει πολύ καλά ακόμα και όσοι προσπαθούν για διάφορους λόγους να προωθήσουν αμφιβόλου υπέρξεως ταυτότητες.

Στη διηγηματογραφία η διάλεκτος είναι λιγοστή στην Κύπρο. Ο Νίκος Χατζηγαβριήλ (1876-1931) είναι ο εισηγητής. Στην πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα εμφανίζεται με τέσσερα ηθογραφικά διηγήματα εγκαινιάζοντάς την στην αφηγηματογραφία. Είναι συνάμα και ο πρώτος που έχει επίγνωση του ρόλου της διαλέκτου στην πεζογραφία. Θεωρείται ότι ίσως η επιλογή της διαλέκτου από τον Χατζηγαβριήλ να ήταν αντίδραση στους Άγγλους, "που υπολόγιζαν ότι στο προσεχές μέλλον η κυπριακή διάλεκτος θα ήταν πια παρελθόν"¹⁰. Η επιλογή αυτή του διηγηματογράφου ήταν υπέρ της ελληνικής γλώσσας. Η αποικιοκρατία πολεμώντας την κυπριακή έκανε πάνω απ' όλα αγώνα εναντίον της ελληνικής γλώσσας. Από τους παλαιότερους, για να σταθούμε στις απαρχές της διαλεκτόφωνης πεζογραφίας, ο Γιάννης Σταυρινός Οικονομίδης (1894-1987) δημοσίευσε το 1937 τη συλλογή διηγημάτων *Κυπραίικα* γράφοντας τους διαλόγους σε διάλεκτο, ακολουθώντας, όπως και άλλοι αργότερα, τον Χατζηγαβριήλ.

Στην ποίηση η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική. Αντίθετα με τον υπόλοιπο ελληνικό χώρο, όπου το δημοτικό τραγούδι συνέβαλε τα μέγιστα στη διαμόρφωση της δημοτικής, στην Κύπρο παρέμεινε πιστό στη διάλεκτο. Η Πολυξένη Λοϊζιάς (1855-1936) είναι η πρώτη Κυπρία, που με τα ειδυλλιακά της ποιήματα παρέχει μια σύζευξη της πανελληνιας κοινής με την κυπριακή. Είναι γνωστοί οι μεγάλοι Κύπριοι ποιητές, που έγραψαν σε διάλεκτο. Ας σταθούμε μόνο στους κλασικούς πλέον Β. Μιχαηλίδη, Δ. Λιπέρτη, Π. Λιασίδη. Ο Β. Μιχαηλίδης ήδη από το 1882 στην έκδοσή του *Ασθενής Λύρα* έχει δύο ποιήμα-

---

φορά τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, την τέχνη, τα κεραμικά, τα έθιμα και τις πρακτικές, τα οποία έχουν βαθιές ρίζες και διαφέρουν πολύ από εκείνα άλλων πολιτισμών (Στο Βήμα της 25-27/12/98 υπό τον τίτλο *Έρχονται οι Κινέζοι* από άρθρο του Martin Jaques στην εφημερίδα The Independent). Από την τελευταία φράση καταλαβαίνει κανείς ότι η οριοθέτηση είναι σαφής όταν πρόκειται περί εκ διαμέτρου διαφορετικών πολιτισμών. Διαφορετική είναι η κατάσταση όμως εντός των εν πολλοίς δυσδιάκριτων ορίων μιας, ας πούμε, "δυτικής ομοεθνίας".

⁸ Από κύκλο συζητήσεων στην Ισπανία (τέλη Οκτωβρίου 1998) με τίτλο "γλώσσα επιστήμη και κοινωνία" επ' ευκαιρία της ανακήρυξης του σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου της Ταραγκόνα. Στην εφημερίδα "Τα Νέα" της 4/11/98 με τίτλο "Ο Τσόμσκι και η Μόνικα" από τον Μιχάλη Μητσό.

⁹ Φραγκουδάκη Α., σ. 84. Έτσι όμως δεν λαμβάνεται υπ' όψιν το εμπειρικό ανακαλούμενο και ανακλώμενο της γλώσσας, δυναμικό το οποίο είναι σαφώς ταυτότητα. Η γλώσσα γίνεται μ' αυτό τον τρόπο αν-ιστορική και α-βιωματική. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις όπου η απώλεια της γλώσσας δεν σημαίνει και καθολική απώλεια ταυτότητας αλλά αυτό δεν μπορεί να κρατήσει για πολύ. Δεν γνωρίζω κανένα παράδειγμα απώλειας γλώσσας, που να μην συνδυάστηκε στο βάθος του χρόνου και με απώλεια ταυτότητας (στην Κίνα δεν έχουμε καμία απώλεια γλώσσας). Η σχέση είναι αμφίδρομη.

¹⁰ Γιαγκουλλής Γ., σσ. 39-40.

τα σε διάλεκτο. Καταξιώνεται όμως με την *9η Ιουλίου* και τη *Χιώτισσα* ώστε να θεωρείται ο εθνικός ποιητής της Κύπρου, έκφραση άστοχη, γιατί ο ποιητής δεν είχε υπ' όψιν του άλλο έθνος εκτός από το ελληνικό. Η στροφή του ποιητή προς τη διάλεκτο πρέπει να οφείλεται και στις λαογραφικές αντιλήψεις του περασμένου αιώνα για την αξία του λαϊκού πολιτισμού¹¹. Ο Δ. Λιπέρτης έγραψε κατά κάποιο τρόπο "τεχνητά", καθαίροντας τη διάλεκτο από τις τούρκικες λέξεις (η στροφή του προς τη διάλεκτο συντελείται γύρω στο 1918). Ο Λιασίδης είναι θεματολογικά πιο ευαίσθητος και γνήσιος εκφραστής της υπαίθρου, με κοινωνικό προβληματισμό, αυθεντικά λαϊκός.

Γενικά υποστηρίζεται το γλωσσικό κριτήριο στον ορισμό της γλωσσικής υποκοουλτούρας. Η κυπριακή λογοτεχνία πρέπει να περιοριστεί "σε έργα Κυπρίων που ζουν στην Κύπρο, γραμμένη ελληνικά, είτε στην κοινή νεοελληνική είτε στο κυπριακό ιδίωμα"¹². Έχει λεχθεί επίσης ότι κρητική λογοτεχνία είναι αυτή που γράφεται μόνο σε κρητική διάλεκτο¹³.

Κάπου εδώ εμπίπτει και η περίπτωση της Κύπρου. Προσφυγή στη διάλεκτο είχε παρατηρηθεί και πριν την εγκατάσταση των Άγγλων, όταν η διάλεκτος ήταν η μόνη διέξοδος, λόγω της αποκοπής από το εθνικό κέντρο. Διάλεκτος όμως σήμαινε πάνω απ' όλα ελληνική γλώσσα. Αντίθετα, μετά το 1878 και άσχετα με τις προσπάθειες αγγλοποίησης, η καινούργια πραγματικότητα ευνοεί τη λόγια ή δημοτική εις βάρος της διαλέκτου, την οποία απέκλειε η ελληνοκεντρική παιδεία, τόσο από τον προφορικό, όσο και από τον γραπτό λόγο¹⁴. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα η ελληνική παιδεία ενισχύθηκε με την ίδρυση νέων σχολείων και ελλαδίτες καθηγητές ήλθαν στον νησί. Μπορούσε κανείς να ακολουθήσει ανώτερες σπουδές στην Αθήνα, στην Σμύρνη, στην Κων/πολη, στην Αλεξάνδρεια. Ο 1893 το Παγκύπριον Γυμνάσιον αναγνωρίζεται ως ισότιμο των ελληνικών αλλά το 1900 ιδρύεται η Αγγλική Σχολή αντανακλώντας την επιθυμία των Άγγλων να κτυπήσουν την ελληνική παιδεία. Η ίδια αντίληψη κυριάρχησε άλλωστε και δεκαετίες πιο πριν με την ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας στα επτάνησα.

Σήμερα, από τους πλέον γνωστούς ένθερμους υποστηρικτές της διαλέκτου λόγω τε και έργω είναι οι Κ. Μόντης και Μ. Πασιαρδής. Και οι δύο ξεκινούν από την αρχή ότι η καλλιέργεια της διαλέκτου είναι προς όφελος της ελληνικής γλώσσας, χωρίς να υπονοούν οποιοδήποτε είδους αντιπαράθεση. Οι περισσότεροι Κύπριοι ποιητές που γράφουν στο τοπικό ιδίωμα χρησιμοποιούν και την πανελλήνια γλώσσα για πιο "σοβαρά" θέματα. Είναι ζήτημα επικοινωνίας με τον υπόλοιπο Ελληνισμό. Μετά το 1974 όμως τα δεδομένα τείνουν να αλλάξουν.

Το μεγάλο όμως πεδίο δράσης της διαλέκτου εντοπίζεται στην παρουσίαση λογοτεχνικών κειμένων από τα μέσα ευρείας επικοινωνίας. Πρόκειται κυρίως για διαλεκτόφωνο λόγο, είτε στα ηλεκτρονικά μέσα (ηθογραφίες, διαφήμιση¹⁵) είτε στο από σκηνής θέατρο. Τα έντυπα μέσα συγκριτικά υστερούν, μάλλον για τεχνικούς και οικονομικούς λόγους.

---

¹¹ Γιαγκουλλής Γ., σ. 42.

¹² Ζαφειρίου Λ., σ.11 (άποψη του Γ. Σαββίδη).

¹³ Καυκαλάς Ι., σ. 262.

¹⁴ Γιαγκουλλής Γ. σ. 35.

¹⁵ "Τελευταίως έχομεν και αρκετάς διαφημίσεις εις διάλεκτον". Αυτά γράφει ο Μ. Χριστοδούλου το 1969 (Χριστοδούλου Μ., σ. 314).

Είναι γνωστή η δυσκολία στην κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση της διαλεκτικής ομιλίας. Το κατ' εξοχήν λογοτεχνικό είδος, το οποίο χρησιμοποιεί σχεδόν αποκλειστικά τη διάλεκτο, μιας και απευθύνεται κατά κανόνα στο θυμοειδές και επιθυμητικόν του ανθρώπου, είναι η θεατρική ηθογραφία (κατά δεύτερο λόγο και επιθεώρηση) καθώς και το ευρέως διαδεδομένο σκετς. Εδώ παρατηρείται ένας "συγγραφικός οργανισμός", του ραδιοφωνικού ιδρύματος Κύπρου (ΡΙΚ) βοηθούντος και ενθαρρύνοντος (με την παρουσία τέτοιων έργων). Συχνοί είναι οι διαγωνισμοί συγγραφής κυπριακού σκετς. Το θέατρο επίσης και μερικές εφημερίδες υποστηρίζουν τέτοιες προσπάθειες.

Άνθρωποι του κινηματογράφου υποστηρίζουν την κυπριακή διάλεκτο. Ο σκηνοθέτης Πανίκος Ιωάννου υποστηρίζει ότι ο κυπριακός κινηματογράφος έχει να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη διατήρησή της. Η επόμενη του μάλιστα ταινία ("Ακάμας") θα γυριστεί εξ ολοκλήρου σε διάλεκτο. Ο επίσης σκηνοθέτης Γιάννης Ιωάννου πιστεύει ότι ο κινηματογράφος οφείλει μια ένεση ζωής στη διάλεκτο. Κατ' αυτόν "έχει φτωχύνει η ελληνική γλώσσα γιατί έχει μεγαλώσει η Αθήνα περισσότερο απ' όσο αντέχει"¹⁶.

Εάν εξαιρέσει κανείς το γεγονός ότι μετά την τουρκική εισβολή παρατηρήθηκε για μερικά χρόνια (για ευνόητους λόγους) μία σοβαρότητα καθώς και μία μονομέρεια («αγκύλωση»)¹⁷ στα επιλεγόμενα θέματα, ειδικά ως προς την πρακτική του κυπριακού σκετς (από ραδιοφώνου κυρίως κάθε Κυριακή μεσημέρι ή από τηλεοράσεως με τη μορφή ηθογραφίας σε ώρα μεγάλης θεαματικότητας) μπορούν να γίνουν κάποιες γενικότερες επισημάνσεις:

1) Ως επί το πλείστον πρόκειται περί ελαφρών κειμένων με καθαρό σκοπό τη ψυχαγωγία. Οι ήρωες δεν περιορίζονται αποκλειστικά στα λαϊκά στρώματα αλλά προέρχονται από ένα ευρύτερο κοινωνικό φάσμα. Συνήθως προτιμώνται τα αυτοτελή επεισόδια. Τα θέματα έχουν να κάνουν με τις καθημερινές εμπειρίες του κόσμου, ενώ κατά κανόνα το τέλος είναι ευχάριστο.

2) Παρατηρείται εσκεμμένη παραβίαση των κανόνων της διαλέκτου με υπερδιαλεκτισμούς. Συγχρονία και διαχρονία συγχέονται, ενώ συγχωνεύεται τεχνηέντως η οριζόντια διάσταση της γλωσσικής πραγματικότητας. Ξεχασμένες λέξεις αλιεύονται και σκονισμένες εκφράσεις ανασύρονται. Η κατασκευή πολλές φορές γλωσσικών τύπων έχει αποκλειστικό στόχο την πρόκληση θυμηδίας. Ο υπερτεμαχιακός τόνος του εκφωνούμενου λόγου εξωθείται στα άκρα. Είναι δηλαδή ηλίου φαεινότερον ότι βασικός σκοπός αυτών των κειμένων είναι και ο υπερτονισμός της γλωσσικής ιδιαιτερότητας. Στους διαλόγους είναι γνησιότερη η καταγραφή της διαλέκτου¹⁸. Αυτό προφανώς συμβαίνει επειδή η διάλεκτος είναι ότι λέγεται - και όχι ό,τι θα μπορούσε να λεχθεί και σε διάλεκτο. Η σύγκρουση, άρα, της χρήσης με το εν δυνάμει σύστημα είναι προφανής.

Τα ΜΜΕ ρυθμίζουν με αυτό τον τρόπο αλλά και κατασκευάζουν μία τεχνητή διάλεκτο, η οποία βρίσκει θερμοφύλακες υποστηρικτές. Ήδη από το 1969 ο Μ. Χριστοδούλου έγραφε: "Εκτός των άλλων η χρήση της Κυπριακής διαλέκτου υπό του θεάτρου και των μαζικών μέσων επικοινωνίας κατήντησε σήμερα εκμετάλλευσις. Ποτέ άλλοτε δεν επρο-

---

¹⁶ Άρθρο της Βένας Γεωργακοπούλου υπό τον τίτλο "Η Κύπρος είναι υπόγειο..." στην Ελευθεροτυπία της 03/02/99.

¹⁷ Παπαλεοντίου Λ.

¹⁸ Χαραλαμπάκης Χ., σ. 279.

σφέροντο τόσα κυπριακά κείμενα εις το κυπριακόν κοινόν, όσα σήμερον, αλλά αυτό δεν γίνεται εις το ήθος της διαλέκτου των παλαιότερων γενεών. Χρησιμοποιείται μία πλαστή μορφή και κατά τους τύπους και κατά τον χρωματισμόν της φωνής και επιδιώκεται μόνον η ειρωνεία και ο γέλως. Οι ηθοποιοί, πολλάκις με γραβάτας και κοστούμια της μόδας, υποχρεώνονται να ομιλώσιν ένα γλωσσικόν τύπον, το οποίον, εάν μιμηθεί τις εις την αγοράν, θα γίνει καταγέλαστος, και αν χρησιμοποιήσει απευθυνόμενος προς επίσημον πρόσωπον, όπως *σαίρετε, τζύριε υπουρκέ*, πιθανόν να δεχθή κατηγορίαν επί εξυβρίσει. Και όμως ο τύπος αυτός δημιουργεί την νέαν Κυπριακήν διάλεκτον"¹⁹.

Το φαινόμενο βεβαίως δεν είναι αποκλειστικά κυπριακό. Η διάλεκτος επιτυγχάνει μεν μία γρήγορη πρόσβαση στον ακροατή αλλά καταλήγει να είναι συχνά και ένας συμβιβασμός, ένα συνονθύλευμα διαφορετικών ιδιωμάτων. Έτσι όμως το ηλεκτρονικό γλωσσικό μέσο διάλεκτος αυτονομείται κατά κάποιον τρόπο, ιδίως στο χώρο της ηθογραφίας, και αποκαλύπτεται ως μία υπόθεση διαλεκτικής διακόσμησης²⁰. Όπως και με την επίσημη γλώσσα, αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ όλοι καταλαβαίνουν αυτή τη συνθετική διαλεκτική μορφή, κανείς στην ουσία δεν τη μιλά, τυλίγοντας την εκ προοιμίου σε μία ομίχλη ελαφρότητας και γέλωτος. Είναι πάντως λογικό από τη στιγμή που απευθύνεται κάποιος σε ένα ευρύτερο κοινό (το οποίο δεν ορίζεται αυστηρά ως προς το διαλεκτικό του υπόβαθρο) και θέλει να έχει και υψηλά ποσοστά ακροαματικότητας, να επιζητεί να συμπεριλάβει και όσο το δυνατό περισσότερες υπερτοπικές εκφράσεις. Το ζήτημα είναι ότι το εμπορικό (έστω καλλιτεχνικό) αυτό κόλπο γίνεται μόδα και πράγματι ρυθμίζει τις εξελίξεις. Πρέπει άρα να τονιστεί ότι είναι δύο εντελώς ξεχωριστά πράγματα η ενίσχυση της διαλέκτου και η ενίσχυση της ιδέας, που έχουν οι άνθρωποι για την διάλεκτο.

Είναι γνωστές οι προσπάθειες που κατέβαλαν οι Άγγλοι να αφελληνίσουν το νησί. "Είναι χαρακτηριστικό ότι στα σχολεία απαγορεύθηκε ακόμα και η χρήση της γομολάστιχας που ήταν τότε μισή άσπρη και μισή γαλάζια. Οι μικροί μαθητές έκρυβαν πίσω από το πέτο τους, ραμμένη από τις μητέρες τους μια ελληνική σημαιούλα. Όταν συναντιόνταν στο δρόμο, αντί άλλου χαιρετισμού, γύριζαν το πέτο τους, αποκάλυπταν τη σημαιούλα και έλεγαν ο ένας στον άλλο: "Γεια σου ελληνόπουλο"²¹. Πρώτος στόχος ήταν η υποκατάσταση της ελληνικής γλώσσας στην εκπαίδευση από την αγγλική. Ο αγώνας τους όμως ήταν κατ' αρχήν αγώνας εναντίον της ελληνικής και όχι της διαλέκτου. Έτσι είχαν, απεναντίας, κάθε συμφέρον να προωθήσουν την διάλεκτο, αναγορεύοντας τη γλωσσική διαφορετικότητα των Κυπρίων ως σημαντική αιτία αποκοπής από τις ρίζες τους²². Ο τύπος μάλιστα διαμαρτυρόταν για την υποβάθμιση της ελληνικής και όχι της διαλέκτου²³, εξισώνοντας στην πράξη τη διάλεκτο με την ελληνική γλώσσα²⁴. Αντίθετα, για καθαρά εθνικιστικούς λόγους, με την έναρξη του "μεγάλου γερμανικού ραδιοφώνου" το 1939 μει-

---

¹⁹ Χριστοδούλου Μ., σ. 311.

²⁰ Strassner, σ. 1519.

²¹ Ιωάννης Μ. Ζαμπάρτας: Για την Κύπρο, έκδοση υπουργείου εθνικής αμύνης, 1998. Παρουσίαση στην εφημερίδα "το Βήμα" της 1/11/98 από τη Μαίρη Παπαγιαννίδου.

²² Κατά τον Μ. Χριστοδούλου η διάλεκτος είναι καμάρι για τους Κυπρίους. Καλλιεργήθηκε, λέει, και από τους Άγγλους με στόχο την άμβλυση των δεσμών μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας.

²³ Στο Γυμνάσιο Πάφου μάλιστα, το Μάρτιο του 1933 απαγγέλλεται σε κυπριακή διάλεκτο ο μονόλογος του Αίαντα από το μαθητή Νίκο Φιλοτίμου σε δική του μετάφραση.

²⁴ Γιαγκουλλής Γ., σ. 40.

ώνονται αισθητά τα διαλεκτόφωνα προγράμματα. Ο ίδιος ο Γκαίμπελς ζήτησε να μην με-
ταδίδεται πολλή διαλεκτόφωνη ποίηση. Έπρεπε να καλλιεργείται η κοινή γλώσσα²⁵.

Από την άλλη, η ζωντανή γλώσσα είναι το προσφορότερο μέσο για αντίσταση. Για
την Ε.Ο.Κ.Α όμως ούτε για μια στιγμή δεν θεωρήθηκε ως γλώσσα αντίστασης η διάλε-
κτος αλλά η νόρμα της Ελληνικής. Στο παράνομο περιοδικό "Αγωγή των νέων", που μοι-
ραζόταν στα δημοτικά σχολεία παροτρύνονταν τα παιδιά να καίνε τα αγγλικά βιβλία
(πράγμα που έκαναν) για να μείνει "μακριά από τα ελληνικά σχολεία η βάρβαρη γλώσσα
των Άγγλων", ζητιόταν "κανένα Ελληνόπουλο να μην παρακολουθήσει μάθημα Αγγλι-
κών". Τα παιδιά διάβαζαν ακόμα στο περιοδικό: "είμαστε υπερήφανοι διά την γλώσσα
μας, την γλώσσα που είναι συνέχεια της γλώσσας των ενδόξων προγόνων"²⁶. Στο εξώ-
φυλλο του 8^{ου} τεύχους (24/11/1958) αναγράφεται "όχι σε κάθε τι Αγγλικό" ενώ στο 14ο
(02/02/1959) το εξώφυλλο γράφει "κτύπα αλύπητα αυτούς που για το χρήμα του δυνά-
στου βάζουν αγγλικές ταπέλλες"²⁷.

Κατά παρόμοιο τρόπο στην Ιρλανδία είναι σαφής η εκτίμηση προς τη διάλεκτο (Irish)
ως εθνικό σύμβολο απέναντι στη γλώσσα της αποικιοκρατίας²⁸. Στο Oesterbotten της Φι-
λανδίας ζουν απομονωμένοι το 1/3 των σουηδόφωνων της χώρας. Έτσι αναπτύχθηκε έ-
νας εθνικισμός με θέατρο σε διάλεκτο. Η διάλεκτος από τη δεκαετία του 50 αναβιώνει ε-
πίσης και στην πεζογραφία και στην ποίηση²⁹. Στη Βαλόνια του Βελγίου προωθείται στο
σχολείο η χρήση διαλέκτου γιατί απώλειά της θα σήμαινε κατά τους ειδικούς και απώλει-
α ταυτότητας³⁰.

Σε περιπτώσεις λοιπόν, όπου η κοινωνία έχει την αίσθηση της μειονότητας, παρατη-
ρείται μια προσπάθεια υποστήριξης ταυτότητας μέσω της διαλέκτου³¹. Αντιστρέφοντας
κανείς αυτή τη διαπίστωση θα μπορούσε να υποθέσει ότι εκεί που δεν υπάρχει το αίσθη-
μα της μειοψηφίας και όπου η κοινωνία νιώθει πράγματι ως ένα κομμάτι ενός ευρύτερου
συνόλου, τότε δεν παρατηρούνται τάσεις υπερτονισμού της. Εάν λοιπόν σήμερα στην
Κύπρο υποστηρίζεται και ομιλείται παντού η διάλεκτος (οι τυπικές καταστάσεις της στά-
νταρτ γλώσσας στο σχολείο είναι τεχνητό φαινόμενο), σημαίνει αυτό μήπως ότι η κυ-
πριακή κοινωνία νιώθει αποκομμένη από τον υπόλοιπο σύγχρονο ελληνικό κορμό και α-
ναζητεί μια δικιά της ταυτότητα;

Προφανώς εδώ γίνεται για την περίπτωση της Κύπρου κάποια ασταθής, ως προς το
περιεχόμενό της, χρήση του όρου διάλεκτός. Η λίγο η πολύ πολιτικοοικονομική αυτόρ-
κεια της Κύπρου, επιδρά καταλυτικά. Εντελώς διαφορετικά όμως απ' ό,τι στην περίπτω-
ση της κρητικής ή άλλων ιδιωμάτων εντός των ορίων του ελλαδικού κράτους. Ούτε η κυ-

---

²⁵ Strassner, 1516.

²⁶ Δημητριάδης Φ., σσ. 25, 184.

²⁷ Ενώ συμπληρωνόταν το ερωτηματολόγιο της διδακτορικής μου διατριβής (1993) σε ένα Λύκειο της
Λευκωσίας, κάποια μαθήτρια έξω από την αίθουσα ρώτησε «τι κάνουμε». Της απάντησα. Απευθυνόμενη
τότε στους πληροφορητές είπε «γράψετε τα στα Αγγλικά» και ένα κορίτσι της απάντησε «έγινεν». Πόσο άλ-
λαξαν οι καιροί από τότε!

²⁸ Harris, σ. 55.

²⁹ Loman, σ. 37-38.

³⁰ Van de Craen, σ. 8.

³¹ Muenstermann, σσ. 171-2.

πριακή κοινωνία έχει την αίσθηση της μειονότητας, ούτε νομίζω νιώθει ότι δίνει λόγο σε οποιοδήποτε κέντρο αναφοράς. Η υπόθεση θυμίζει, με κάποιους συμβιβασμούς, την περίπτωση της Νορβηγίας. Η ελεύθερη καθημερινή χρήση όλων των νορβηγικών διαλέκτων προωθεί την ανοχή (tolerance). Δεν ακούγονται αυτές οι διάλεκτοι να ανακατεύονται μόνο σε συνομιλίες μεταξύ φίλων και στο σπίτι αλλά εξίσου και μεταξύ συναδέλφων στη δουλειά, αγνώστων στην αγορά, στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση κανονικά, σε ιδρύματα και κυβερνητικά γραφεία περιλαμβανομένων των υπουργείων και της βουλής. Αυτό κάνει τη διαλεκτολογική απόκλιση μια κανονική κατάσταση³².

Διαφορετικού είδους όμως και καταγωγής είναι η αύξουσα προτίμηση προς τη διάλεκτο, που παρατηρείται σήμερα στην Κύπρο. Γι' αυτό και όποιος θέλει να τη δικαιολογήσει πρέπει να εξηγήσει συγχρόνως και τους λόγους της πιθανής νέας απομόνωσης.

Αυτό ακριβώς το συγκυριακά ευαίσθητο σημείο³³ έρχεται να αγγίξει, αν όχι να εκμεταλλευτεί, η άποψη εκείνη που θέλει τους Κυπρίους ως ένα ιδιόρρυθμο σύνολο. Λέγεται ότι οι πολέμοι της εθνικής πόλωσης και στις δύο πλευρές χρησιμοποιούν ως αντίβαρο στους δύο "ετερόφωτους εθνικισμούς" την ιδέα ενός "κυπριωτισμού"³⁴ και ότι ο ζήλος με τον οποίο οι δύο κοινότητες υποστηρίζουν τις αντίστοιχες εθνικές προσδέσεις τους υπερβαίνει κατά πολύ την όποια διάθεσή τους να καλλιεργήσουν μια κοινή ενιαία κυπριακή συνείδηση³⁵.

Με αυτή τη λογική επειδή η κυπριακή συνείδηση δεν θα μπορεί να έχει ούτε την ελληνική, αλλά ούτε και την τουρκική γλώσσα ως βάση, εμφανίζεται σαν εξυπακουόμενη λύση το τρίτο (και πονηρό) μέρος, η Αγγλική δηλαδή. Από την άλλη, εάν φανεί ότι δεν είναι οι διαφορές στη γλώσσα, στη θρησκεία και την πολιτιστική παράδοση που ευθύνονται για τη σημερινή κατάσταση αλλά τα κάθε είδους πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά λάθη, η διχαστική πολιτική της καταρρέουσας αποικιοκρατίας καθώς και οι εξωτερι-

---

³² Wiggen, σ. 77.

³³ Τα γεγονότα του 1974 καταλυτικά στην περί γλώσσας αντίληψη. Η δικαιολογημένη πολιτικοεθνική απογοήτευση της Κύπρου οδήγησε στην εκβιασμένη σκέψη "σε όλα μόνοι μας". Παραστατικότητα εκφράζεται αυτό το αίσθημα στο "Τρίτο Γράμμα προς τη Μητέρα" (1980) του Κ. Μόντη (Άπαντα Α' Ποίηση. Ίδρυμα Αναστασίου Γ. Λεβέντη, Λευκωσία, 1987, σ. 917):

Αν μας έβλεπες, μητέρα, όταν ήρθε το κακό
αν μας έβλεπες πώς περιμέναμε την Ελλάδα!
Ποτέ φρυγμένη γη Αυγούστου
δεν περίμενε έτσι τα πρωτοβρόχια,
ποτέ πνιγόμενος δεν ψηλάφισε έτσι για ένα σανίδι,
ποτέ ετοιμοθάνατο παιδί δεν αναζήτησε έτσι το χέρι της μάνας του

.....

γιατί η Ελλάδα δεν ήρθε

.....

ψέμα, όλα ψέμα

.....

³⁴ Μεταξύ άλλων "κατά παραγγελίαν ή καθ' υπαγόρευσιν γραφή "κυπριακής λογοτεχνίας" (Ιωάννου, σ. 15).

³⁵ Vangelis Calotychos (editor): Cyprus and its People. Nation Identity and Experiance in an Unimaginable Community 1955-1977. Boulder Co.: Westview Press, 1988. Πρόκειται για τις εργασίες ενός συνεδρίου που έγινε το 1994 στο Harvard με θέμα "η Κύπρος και ο λαός της: νέες διεπιστημονικές προσεγγίσεις". Παρουσίαση από τον Παντελή Λέκκα στο Βήμα της 04/10/98, ο οποίος χαρακτηρίζει την προσέγγιση του τόμου "ισορροπημένη".

κές επεμβάσεις, τότε είναι σίγουρο ότι το κλίμα μπορεί να αντιστραφεί. "Και αυτά μπορούν να γίνουν χωρίς να είναι ανάγκη να αφομοιωθεί η μία ομάδα με την άλλη ή να μετατραπούν και οι δύο σε μια τρίτη ουδέτερη κατάσταση"³⁶. Οι οπαδοί όμως του κυπριωτισμού ξεκινούν ακριβώς από την εν τέλει διχαστική λογική ότι για να συνυπάρξουν τα δύο στοιχεία πρέπει να αποποιηθούν των ιδιαιτεροτήτων τους και να αποκοπούν από τα εθνικά τους κέντρα.

Κατά συνέπεια, και επειδή είναι αδύνατο ένας λαός (εν προκειμένω ο ελληνοκυπριακός) να απομάθει εν μιά νυκτί τη λαλιά του, προβάλλει η διάλεκτος ως ενδιάμεσος και μεταβατικός σταθμός³⁷. Παλαιότερα η κυπριακή εθεωρείτο εξέχον μέλος της ελληνικής, οδηγούσε στην ελληνική και υπογράμμιζε την ελληνική καταγωγή του διαλεκτόφωνου. Σήμερα δίνεται πολλές φορές η εντύπωση ότι η κυπριακή αντιμάχεται την ελληνική, θεωρείται ότι λόγω του φθογγολογικού της υποβοηθεί στην εκμάθηση της Αγγλικής³⁸, ενώ μάλλον υπογραμμίζει την κυπριακή καταγωγή. Με όσα είπαμε άρα πιο πάνω, *ο προβληματισμός γύρω από τη σημασία της διαλέκτου για την ταυτότητα στην Κύπρο, προϋποθέτει την αντιμετώπιση της διαλέκτου ως γλώσσας*.

Εάν όμως ισχύει κάτι τέτοιο, θα είναι η πρώτη φορά που παρατηρείται στον ευρύτερο γλωσσικό χώρο της ελληνικής, αντιπαράθεση μιας διαλέκτου με την νόρμα της και μάλιστα υπό όρους όχι γλωσσικούς αλλά ιδεολογικούς. Σωστό είναι να θεωρείται κατά βάση η σχέση διαλέκτου και κοινής ως αντιπαραθετική αλλά μόνο για τα καθέκαστα του καθημερινού γλωσσικού βίου με τα κοινωνικά παρελκόμενά του. Η εξύψωση αυτής της σχέσης σε αναζήτηση μιας νέας ταυτότητας προβάλλει από τη μια ως άρνηση του ιστορικά καθορισμένου "είναι" και από την άλλη ως αδυναμία καθορισμού, αλλά και ομολογίας, του περιεχομένου ενός νέου "γίγνεσθαι".

Μπορούμε δηλαδή να πούμε ότι οι Άγγλοι έφυγαν το 1959 από την (πολιτική) πόρτα αλλά ξαναμπήκαν θριαμβευτές από το (νεοκυπριακό γλωσσικό) παράθυρο. Σήμερα η αγγλόφωνη εκπαίδευση είναι για την αστική τάξη της Κύπρου ύψιστο ιδανικό. Η ανώτερη εκπαίδευση πολλών Κυπρίων συντελείται στην Αγγλική. Η τριγλωσσία, που παρατηρείται σήμερα (αγγλική, κοινή, κυπριακή), προσλαμβάνει ένα χρηστικό περιεχόμενο δικαιολογώντας τη διάλεκτο και απωθώντας την κοινή. Συνδέοντας έτσι ο Κύπριος τον δυτικό πολιτισμό με την αγγλοφωνία καθιστά υπαινικτικά την αντίθεση διαλέκτου και κοινής ως αντίθεση του νέου με το παλαιό, της τεχνολογίας με τη στασιμότητα. Η αδυναμία της Ελλάδας το 1974 ενίσχυσε αυτή την ιδέα. Θεωρώ ως εκ τούτου ότι η διαλεκτολογική κατάσταση σήμερα στην Κύπρο έχει ως πρώτιστη αιτία την επιρροή της αγγλικής και όχι τόσο την απόκρουση της ελληνικής, πράγμα που έρχεται ως φυσικό επακόλουθο. Κατά μία άποψη, το κυπριακό κράτος χαρακτηρίζεται ως άγλωσσο³⁹.

Εδώ ακριβώς είναι που αποκτά νέο περιεχόμενο η έννοια διάλεκτος, όταν εμπλουτίζεται πλέον (και μετά την ανεξαρτησία) με τυπολογικά αυτούσιες αγγλικές λέξεις και εκφράσεις, οι οποίες επηρεάζουν μάλιστα και τα μορφολογικά της χαρακτηριστικά. Κατά τον Ιωάννου "ο Κύπριος αντιμετωπίζει έντονα προβλήματα ορισμού της ταυτότητας του, προβλήματα που αντανακλώνται μέσα από τους γλωσσικούς δισταγμούς και αβεβαιότη-

³⁶ Ατταλίδης Μ., σ. 416.

³⁷ Παύλου Σ.

³⁸ Οι Κύπριοι καυχώνται ότι τα παχιά φωνήεντα της διαλέκτου τους τους βοηθούν να μιλούν καλύτερα την Αγγλική.

³⁹ Ιωάννου Γ., σ. 23.

τες⁴⁰. Κατ' ανάγκη λοιπόν η αντίθεση μεταξύ διαλέκτου κοινής συνδραυλίζεται από την ισχυρή παρουσία της αγγλικής στην Κύπρο. Σε αντίθεση όμως με τα, ας τα πούμε, "κυπροαγγλικά" το σκετς κινείται μέσα στα κανάλια της διαχρονικής Κυπριακής.

Τα "κυπροαγγλικά" δεν είναι η καθεστηκυία κυπριακή διάλεκτος, αποτελούν, με τη στενή έννοια, γλωσσική διαφοροποίηση και υποδηλώνουν αμφισβήτηση ταυτότητας. Όπως έχουν εξελιχθεί λοιπόν τα πράγματα, τολμώ να πω ότι παρατηρείται και εντός των ορίων της διαλέκτου μία άλλου τύπου διγλωσσία. Διαφορετικά ομιλεί ο Κύπριος τη διάλεκτό του και διαφορετικά τη γράφει, μέχρι τώρα τουλάχιστον. Η παραδοσιακή του γλώσσα απομένει έτσι ο μόνος δρόμος, ο οποίος εξακολουθεί να οδηγεί την κυπριακή ομιλία προς το ιστορικά μοναδικό κέντρο αναφοράς της, την καθόλου ελληνική φωνή δηλαδή. Δεν βλέπω με ποιο τρόπο η χρήση της παραδοσιακής διαλέκτου (με την υποστήριξη της μορφολογίας της ελληνικής γλώσσας) μπορεί να αντιστρατευτεί την Ελληνική και το πολιτιστικό της δυναμικό. Αντίθετα, η νέα και αποστασιοποιημένη αστική διάλεκτος, με τα γνωστά της τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά, τείνει να αυτοχαρακτηρίζεται ως γλώσσα. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να έχει μεγάλες ομοιότητες με άλλες ευρωπαϊκές περιπτώσεις. Προσβλέπει όλο και περισσότερο προς την Αγγλική, ως κέντρο αναφοράς, με αποτέλεσμα τη συνακόλουθη μείωση του ρόλου της Ελληνικής.

Για όσους από εμάς υποστηρίζουν ότι η Κύπρος πρέπει να συνεχίσει να μιλά ελληνικά, με τη διαλεκτόφωνη ηθογραφία, στο σημείο που δεν "αγγλίζει", δεν τίθεται ζήτημα ταυτότητας. Εκδηλώνεται μία προσπάθεια επιστροφής στις γλωσσικές ρίζες, μια προσπάθεια διαλεκτικής ενοποίησης. Θεωρώ, ως εκ τούτου, πολύ θετικό το γεγονός ότι γράφονται τέτοια έργα και υποστηρίζω ότι η διαλεκτόφωνη ηθογραφία, ηθογραφία όμως που κινείται εντός των ορίων της παραδοσιακής διαλέκτου, ειδικά για την περίπτωση της Κύπρου υποστηρίζει την πανελλήνια γλώσσα γιατί ακριβώς αποστασιοποιείται από τον κίνδυνο κρεολοποίησης του κυπριακού γλωσσικού συστήματος. Μέσα από τα γλωσσικά του (ας πούμε ξανά) "συνθήματα" ο διαλεκτόφωνος υφίσταται τη διαδικασία της αναγνώρισης, με την παλιά θεατρική σημασία του όρου, και ταυτίζεται με το "είναι" του. Μέσα απ' αυτό το φακό η διαλεκτόφωνη ηθογραφία λειτουργεί καθαρτικά, ενώ μπορεί τελικά να είναι και ένα πλατιά αποδεκτό μέσο γλωσσικής αντίστασης. Η πρόθεση του συγγραφέα δεν έχει μεγάλη σημασία γιατί ο λόγος του πλέον αφήνεται να λειτουργήσει αυτόνομα μέσα στο γλωσσικό σύστημα.

Η ανοχή εκ μέρους της πολιτείας της διαλέκτου σε όλες τις σχολικές βαθμίδες, η οποία είναι εντονότερη στο Δημοτικό, θα ερχόταν να νομιμοποιήσει κατά κάποιο τρόπο μια ήδη υπάρχουσα κατάσταση και θα μπορούσε να εξοπλίσει το μαθητή με αυτοπεποίθηση δωρίζοντάς του πραγματικά το αίσθημα της αναγνώρισης. Κακά τα ψέματα. Ο άνθρωπος δένεται πρώτα με τα αντικείμενα και ύστερα με τις ιδέες. Μια εκπαιδευτική πολιτική μιας ηθελημένης διμορφίας δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση αλλαγή του στόχου, που πρέπει να είναι, ούτως ή άλλως, η κατάκτηση της Κοινής Νέας Ελληνικής.

Η αναβίωση επιπλέον της ιστορικά κατασταλαγμένης διαλέκτου μέσα από το κυπριακό δημοτικό τραγούδι, προϋποθέτει τη γνώση και τη μελέτη του από τις μικρές ηλικίες. Η λαϊκότητα του θεάτρου σκιών, που όπως ακούω αρχίζει να ξαναζωντανεύει στο νησί

---

⁴⁰ Ιωάννου Γ., μερικά παραδείγματα στη σ. 28.

χάρης στον ακούραστο Ε. Σπαθάρη, προσφέρει πολλές ευκαιρίες. Μία προσαρμογή του στα κυπριακά καθέκαστα (γιατί όχι και στη διάλεκτο με την εισαγωγή και καθιέρωση και της κυπριακής φιγούρας) καθώς και μία σύνδεσή του μέσα στο σχολείο και άλλες μορφές τέχνης, θα μπορούσε να δέσει το παλιό με το καινούργιο, το ελλαδίτικο με το κυπριακό και να εκφράσει έτσι και να πραγματώσει μια νέα αντίληψη για την διάσπαρτη κοινή παράδοση και τον εμπλουτισμό της.

Οι δομές της κυπριακής θα καλλιεργούν έτσι τη δομή της πανελλήνιας γλώσσας και δεν θα απομακρύνουν τον δέκτη από την ιστορικά καθορισμένη γλωσσική (και εν προκειμένω πολιτιστική) του ταυτότητα. Η αναγνώριση της ελληνικής από τη νέα γενιά θα εξακολουθήσει με αυτό τον τρόπο να θεωρείται δεδομένη. Κατά τη γνώμη μου, εντός αυτών των ορίων το περιεχόμενο της ελληνοκυπριακής ταυτότητας λαμβάνει εντελώς τοπικό χαρακτήρα, ενώ χρωματίζει με ζωηρότερες πινελιές την ελληνική πολυμορφία. Για μένα λοιπόν αυτές η προσπάθειες αντλούν ελληνικόν ύδωρ. Από αυτή την άποψη όντως εκφράζουν ελληνική ταυτότητα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. Ατταλίδης Μιχάλης, 1981: *"Οι σχέσεις των Ελληνοκυπρίων με τους Τουρκοκυπρίους"* Κύπρος, *Ιστορία, Προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας (πολιτική ιστορία 19).
2. Γιαγκουλλής Γ. Κ., 1986 : *Η κυπριακή διάλεκτος στη λογοτεχνία (από τον 11ο αιώνα ως σήμερα)*, Λευκωσία.
3. Δημητριάδης Φρίξος, 1994: *Αγωγή των νέων, το παράνομο περιοδικό της Ε.Ο.Κ.Α για τους μαθητές των δημοτικών σχολείων*, Λεμεσός.
4. Ζαφειρίου Λεύκιος, 1991: *Η νεότερη κυπριακή λογοτεχνία, γραμματολογικό σχέδιασμα*.
5. Ζεβγάς Αντρέας, 1936: "Ο Κύπριος ποιητής Δ. Λιπέρτης", *Νέα Εστία* 225.
6. Καυκαλάς Ι. Μ., 1997: *Κρητολόγιο 1, Απάνθισμα δημοσιευμάτων στον τύπο, ομιλιών και λογοτεχνημάτων του συγγραφέα της δεκαετίας 1987-97*, Βιβλιοεκδοτική Αναστασιάκη.
7. Ιωάννου Γιάννης Η. Δρ, 1988: "Μια ιδεολογική θεώρηση του Γλωσσικού μας προβλήματος, δοκίμιο", Λευκωσία.
8. Κρανιδιώτης Ν., 1994: "Ο Λιπέρτης και η εποχή του" για τα 100 χρόνια από τη γέννησή του στο *Δοκίμια, προβληματισμοί, σκέψεις και μελέτες γύρω από την πολιτική και πνευματική ζωή της Κύπρου*, Σύλλογος προς διάδοση ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα.
9. Μπαμπινιώτης Γ., 1994: *Ελληνική γλώσσα, παρελθόν, παρόν, μέλλον*. Γλωσσολογική βιβλιοθήκη 2, Gutenberg, Αθήνα.
10. Παπαλεοντίου Λευτέρης, 2001: «Σύγχρονη Κυπριακή ποίηση, μια επισκόπηση». Φιλολογική, τεύχος 75, σ. 68.
11. Παύλου Σάββας, 1993: "Η καταπίεση της Ελληνικής Γλώσσας στην Κύπρο", *Ελλάδος φθόγγον χέουσα, η αλλοτρίωση της ελληνικής γλώσσας στην Κύπρο*, Συμπόσιο για την ελληνική γλώσσα σήμερα στην Κύπρο, Κέντρο μελετών ιεράς μονής Κύκκου, Λευκωσία.
12. Φραγκουδάκη Άννα, 1987: *Γλώσσα και ιδεολογία*, εκδ. Οδυσσεάς, Αθήνα.
13. Χαραλαμπίδης Χρ., 1992: *Νεοελληνικός Λόγος, Μελέτες για την γλώσσα τη λογοτεχνία και το ύφος*, Νεφέλη, Αθήνα.

14. Χριστοδούλου Μ. Ν., 1973: "Ελληνική κοινή και κυπριακή διάλεκτος", *Πρακτικά του πρώτου διεθνούς κυπριολογικού συνεδρίου (Λευκωσία, 14-19 Απριλίου 1969)*, τόμος Γ', νεώτερον τμήμα, μέρος Β', Φιλολογία-Λαογραφία, επιμέλεια Θ. Παπαδοπούλου, Μ. Χριστοδούλου, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία, σσ. 309-318.
15. Harris John, 1989: "Ireland", *Sociolinguistica, Internationales Jahrbuch fuer Europaeische Soziolinguistik*, herausgegeben Ulrich Ammon/Klaus J. Mattheier/Peter H. Nelde, 3, *Dialekt und Schule in den europaeischen Laendern*, Max Niemeyer Verlag, Tuebingen, σσ. 54-60.
16. Loman Bengt und Paivi Rintala, 1989: "Finnland", *Sociolinguistica* 3, σσ. 37-38.
- Strassner Erich, 1983: Rolle und Ausmass dialektalen Sprachgebrauchs in den Massenmedien und in der Werbung, *Dialektologie, ein Handbuch zur deutschen und allgemeinen Dialektforschung*, herausgegeben von Werner Besch/Ulrich Knoop/Wolfgang Putschke/Herbert Ernst Wiegand, zweiter Halbband, Walter de Gruyter/Berlin/New York, σσ. 1509-1525.
17. Strassner Erich, 1983: Rolle und Ausmass dialektalen Sprachgebrauchs in den Massenmedien und in der Werbung, *Dialektologie, ein Handbuch zur deutschen und allgemeinen Dialektforschung*, herausgegeben von Werner Besch/Ulrich Knoop/Wolfgang Putschke/Herbert Ernst Wiegand, zweiter Halbband, Walter de Gruyter/Berlin/New York, σσ. 1509-1525.
18. Van de Craen Pete, 1989: "Belgien", *Sociolinguistica* 3, σσ. 1-9.
19. Wiggen G., 1989: "Norway", *Sociolinguistica* 3, σσ. 75-84.

*Ο Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, δ.φ., είναι φιλόλογος, καθηγητής στη Δ.Ε